

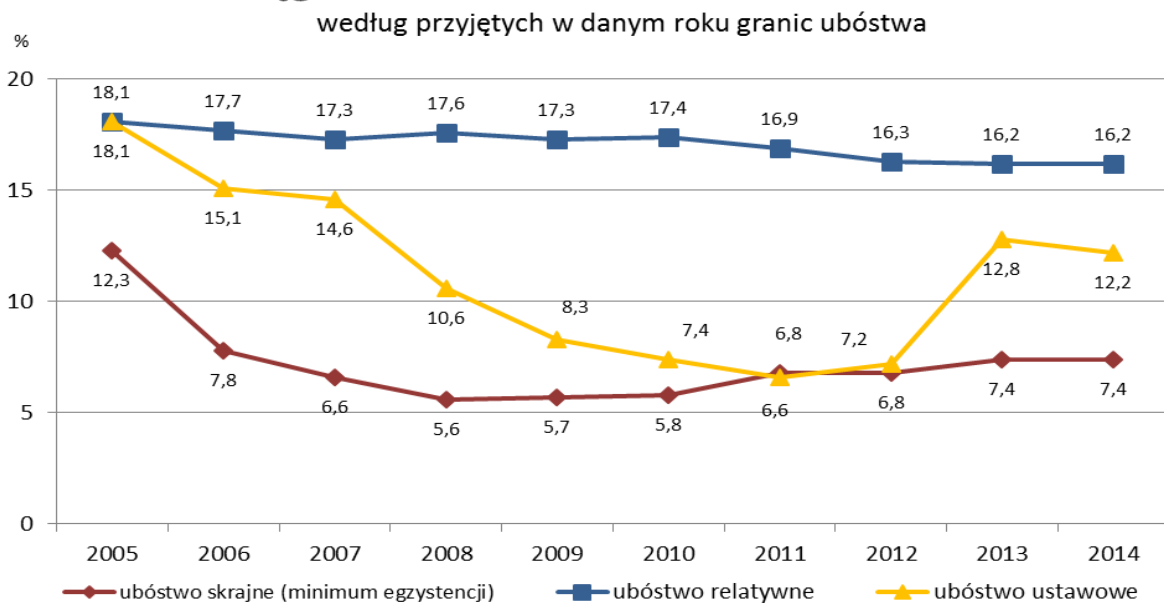
Ubóstwo ekonomiczne w Polsce w 2014 r.

(na podstawie badania budżetów gospodarstw domowych)

Jaki był zasięg ubóstwa ekonomicznego w Polsce w 2014 r.? Czy nastąpiły zmiany w porównaniu z rokiem 2013?

Z badania budżetów gospodarstw domowych wynika, że w 2014 r. w stosunku do roku 2013 nastąpiła poprawa przeciętnej sytuacji materialnej gospodarstw domowych¹. Jednocześnie nie odnotowano istotnych zmian w zasięgu ubóstwa ekonomicznego. Stopy ubóstwa skrajnego i relatywnego pozostały na tym samym poziomie (7,4% w przypadku ubóstwa skrajnego i 16,2% relatywnego). Podobnie na zbliżonym poziomie pozostał zasięg ubóstwa ustawowego – 12,2% (w 2013 r. - 12,8%).

Wykres 1. Zasięg ubóstwa w Polsce w latach 2005-2014

Podstawową miarą oceniającą zasięg ubóstwa jest tzw. stopa ubóstwa, czyli odsetek osób w gospodarstwach domowych, w których poziom wydatków (obejmujących również wartość artykułów otrzymanych bezpłatnie oraz wartość spożycia naturalnego) był niższy od przyjętej granicy ubóstwa.

Oznacza to, że w 2014 r. w gospodarstwach domowych o wydatkach poniżej granicy ubóstwa skrajnego (tzn. poniżej minimum egzystencji)² żyło ok. 2,8 mln osób natomiast w gospodarstwach domowych poniżej granicy ubóstwa relatywnego (tzn. w takich, w których wydatki wynosiły mniej niż

¹ Nastąpił realny wzrost dochodu rozporządzalnego – o 3,2% i wydatków gospodarstw domowych – o 1,6% (wzrost dochodu rozporządzalnego i wydatków dotyczy przeciętnych miesięcznych wartości na osobę). Informacje dotyczące dochodów oraz wydatków oraz innych aspektów sytuacji materialnej gospodarstw domowych znajdują się w notatce sygnałnej „Sytuacja gospodarstw domowych w 2014 r. w świetle wyników badania budżetów gospodarstw domowych”, dostępnej na stronie internetowej GUS.

² W warunkach stabilizacji cen, a nawet okresowo występującej deflacji, w 2014 r. poziom minimum egzystencji w porównaniu z 2013 r. pozostał na podobnym poziomie. Wartości granic ubóstwa zawiera tabl. 1 w aneksie tabelarycznym do niniejszego opracowania sygnałnego.

50% średnich wydatków ogółu gospodarstw domowych) – ok. 6,2 mln osób. Liczbę osób żyjących poniżej ustawowej granicy ubóstwa, czyli poniżej progu interwencji socjalnej szacuje się na ok. 4,6 mln.

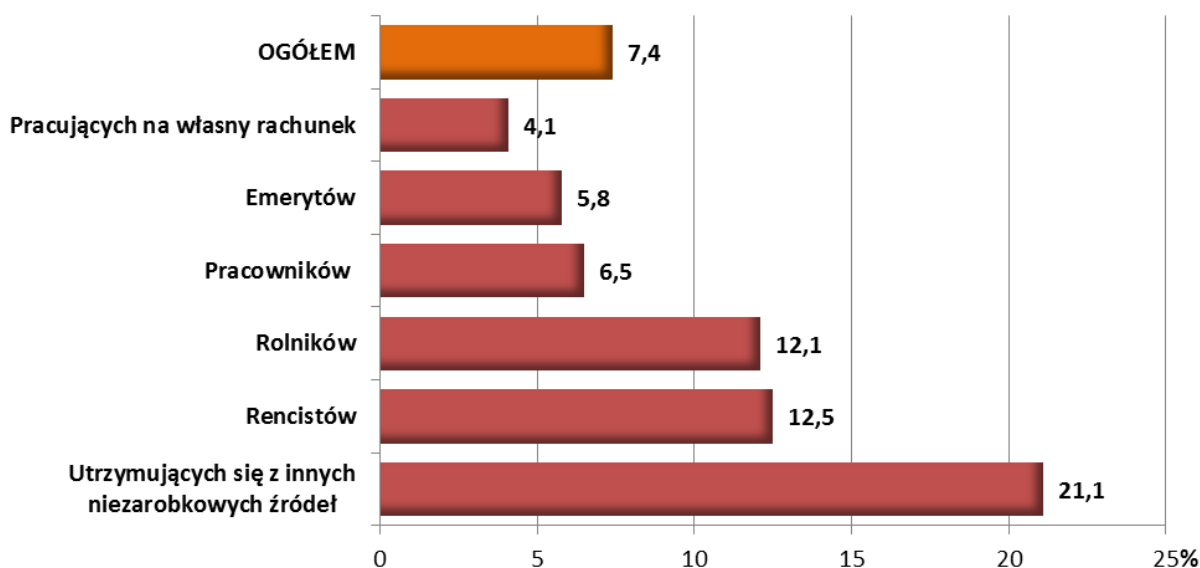
Kto najczęściej doświadcza ubóstwa skrajnego?

Ubóstwo w różnym stopniu dotyka poszczególne grupy społeczne, jednak społeczna mapa zagrożenia ubóstwem w Polsce nie zmienia się istotnie od lat.

Czynnikiem decydującym o sytuacji materialnej jednostki i jej rodziny, jest miejsce zajmowane na rynku pracy. Ubóstwem zagrożone są przede wszystkim osoby bezrobotne i rodziny osób bezrobotnych. W 2014 r. wśród gospodarstw domowych, w skład których wchodziła przynajmniej jedna osoba bezrobotna, stopa ubóstwa skrajnego wynosiła prawie 15% i była dwa razy wyższa niż średnia w Polsce. **Większa liczba osób bezrobotnych w gospodarstwie domowym znacząco zwiększa ryzyko ubóstwa skrajnego.** W gospodarstwach domowych, w których bezrobotne były przynajmniej dwie osoby stopa ubóstwa skrajnego wynosiła ok. 33%.

Wykres 2.

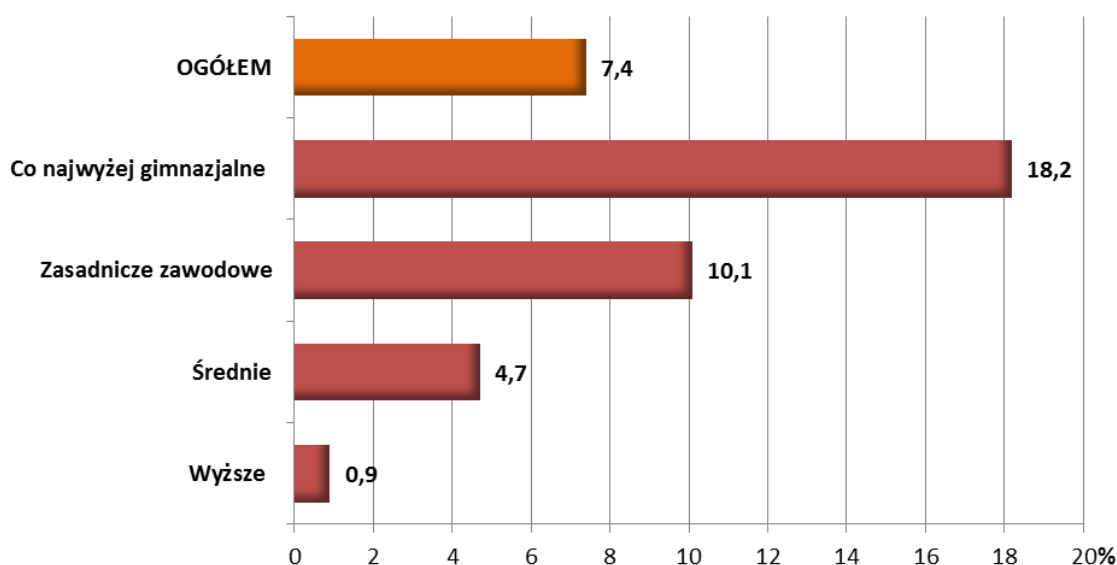
Zasięg ubóstwa skrajnego w 2014 r. wg grup społeczno-ekonomicznych w % osób w gospodarstwach domowych

Zasięg ubóstwa jest wyraźnie zróżnicowany w zależności od grupy społeczno-ekonomicznej, określanej na podstawie przeważającego źródła dochodów. W najtrudniejszej sytuacji znajdowały się osoby żyjące w gospodarstwach domowych utrzymujących się z tzw. innych niezarobkowych źródeł (stopa ubóstwa skrajnego - ok. 21% osób), w tym przede wszystkim w gospodarstwach, których podstawę stanowiły świadczenia społeczne inne niż renty i emerytury – w przypadku których stopa ubóstwa skrajnego wyniosła ok. 28%. Bardziej niż przeciętnie narażeni na ubóstwo byli członkowie gospodarstw utrzymujących się głównie z rent (ok. 13%) oraz gospodarstw domowych rolników (ok. 12%).

Pauperyzacji sprzyja także wykonywanie nisko płatnej pracy. Dotyczy to głównie osób o niskim poziomie wykształcenia, pracujących na stanowiskach robotniczych. W gospodarstwach, których główny strumień dochodów pochodził z pracy najemnej na stanowisku robotniczym w ubóstwie skrajnym żyła co dziesiąta osoba. W gospodarstwach domowych utrzymujących się głównie z pracy najemnej na stanowiskach nierobotniczych problem ten dotyczył natomiast w przybliżeniu co pięćdziesiątej osoby.

Wykres 3. Zasięg ubóstwa skrajnego w 2014 r. wg wykształcenia głowy gospodarstwa domowego
w % osób w gospodarstwach domowych

Wykształcenie jest jednym z najważniejszych czynników różnicujących zagrożenie ubóstwem. Zasadniczo, im wyższe wykształcenie, tym mniejsze jest ryzyko życia poniżej minimum egzystencji. Wśród gospodarstw domowych, w których głowa gospodarstwa domowego uzyskała wykształcenie co najwyżej gimnazjalne, odsetek osób skrajnie ubogich wyniósł w 2014 r. ok. 18% natomiast w gospodarstwach domowych, w których głowa gospodarstwa posiadała wykształcenie wyższe - niecały jeden procent.

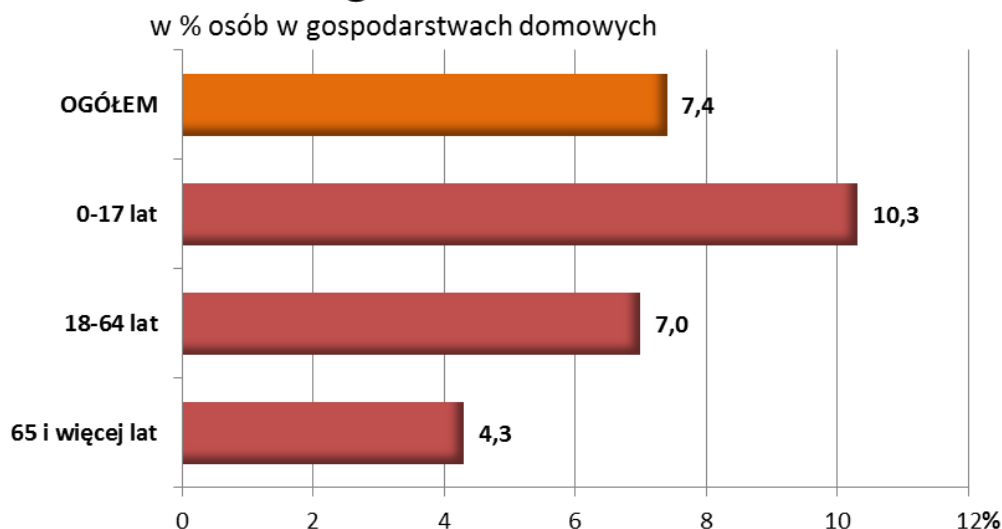
W Polsce częściej ubóstwem ekonomicznym zagrożeni są ludzie młodzi, w tym dzieci. W 2014 r. zasięg ubóstwa skrajnego wśród dzieci i młodzieży poniżej 18 roku życia osiągnął ok. 10%, a osoby w tym wieku stanowiły prawie jedną trzecią populacji zagrożonej ubóstwem skrajnym (w populacji ogółem do tej grupy wiekowej należała w przybliżeniu co czwarta osoba).

Grupę najbardziej zagrożoną ubóstwem skrajnym stanowiły rodziny wielodzietne. W 2014 r. poniżej minimum egzystencji żyło ok. 11% osób w gospodarstwach małżeństw z 3 dzieci oraz ok. 27% osób w gospodarstwach małżeństw z 4 lub większą liczbą dzieci na utrzymaniu³.

³ Dziecko na utrzymaniu jest to osoba w wieku 0-14 lat (włącznie), będąca w składzie gospodarstwa domowego lub osoba w wieku 15-25 lat, o ile nie posiada własnego źródła utrzymania lub nie pozostaje w związku małżeńskim (lub związku nieformalnym).

Wykres 4.

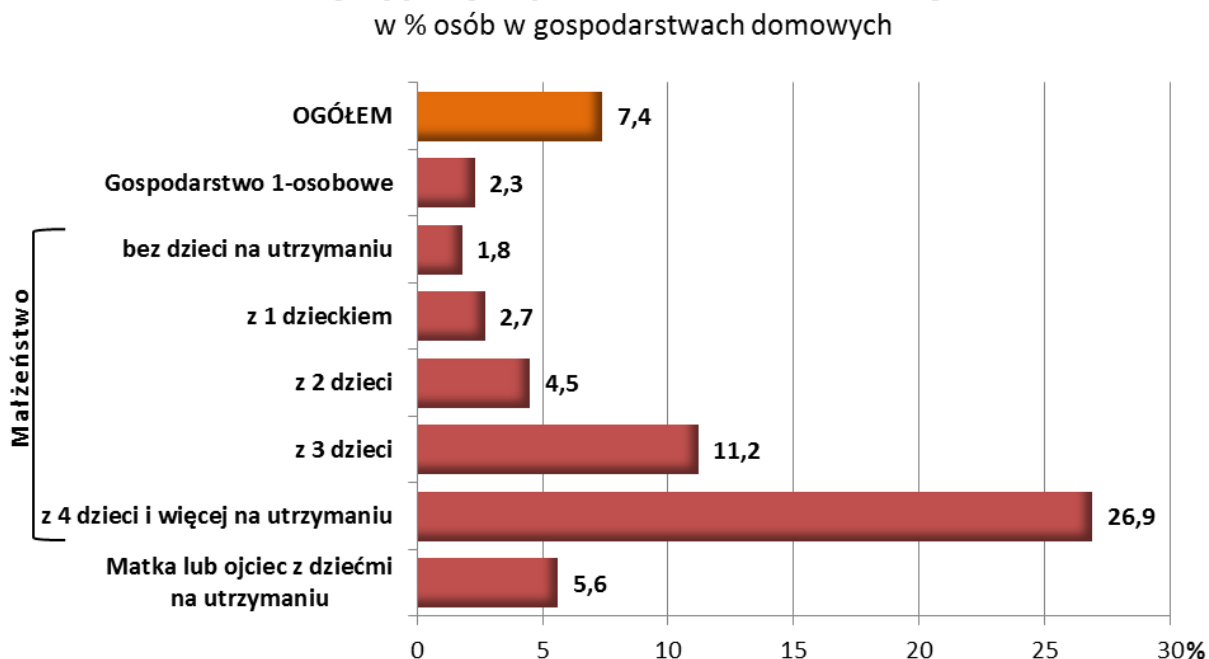
Zasięg ubóstwa skrajnego w 2014 r. wg wieku

Do czynników zwiększających zagrożenie ubóstwem należy także zaliczyć obecność osoby niepełnosprawnej w gospodarstwie domowym. Stopa ubóstwa skrajnego wśród osób w gospodarstwach domowych z co najmniej jedną osobą niepełnosprawną wyniosła ok. 11%, a w gospodarstwach domowych z przynajmniej jednym dzieckiem do lat 16 posiadającym orzeczenie o niepełnosprawności ok. 15%. Dla porównania, odsetek osób zagrożonych ubóstwem w gospodarstwach domowych bez osób niepełnosprawnych kształtował się w omawianym okresie na poziomie 6,5%.

Wykres 5.

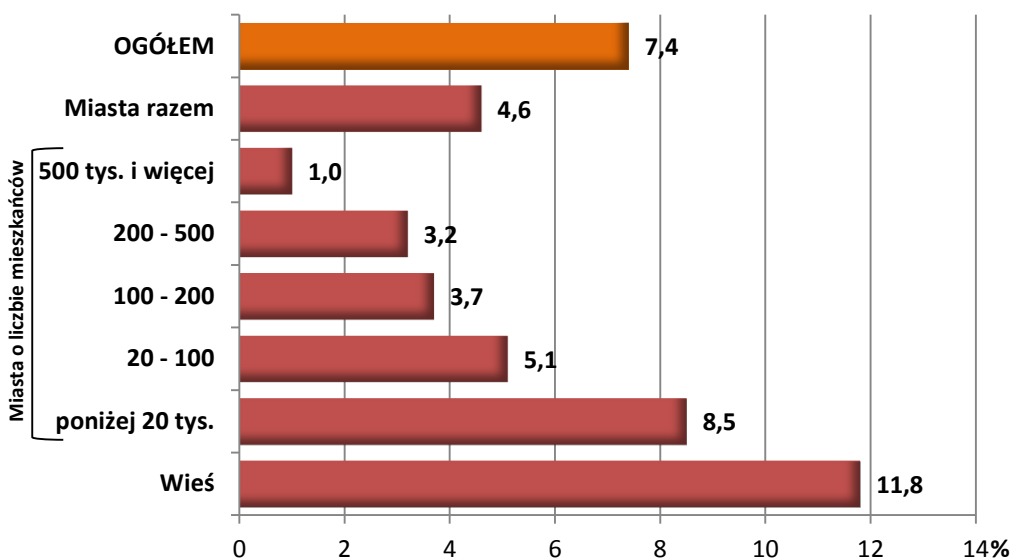
Zasięg ubóstwa skrajnego w 2014 r. wg typu gospodarstwa domowego

Wykres 6.

Zasięg ubóstwa skrajnego w 2014 r. wg klasy miejsca zamieszkania

w % osób w gospodarstwach domowych

Podobnie jak w poprzednich latach, zasięg ubóstwa skrajnego na wsi był w 2014 r. ponad dwukrotnie wyższy niż w miastach. Różnica ta jest szczególnie wyraźna, gdy sytuację na wsi porównuje się z sytuacją w największych miastach (500 tys. lub więcej mieszkańców). W skrajnym ubóstwie żyło w 2014 roku ok. 5% mieszkańców miast (od 1% w największych miastach, do ok. 9% w miastach poniżej 20 tys. mieszkańców). Na wsi odsetek osób żyjących poniżej minimum egzystencji wyniósł ok. 12%. Mieszkańcy wsi stanowili tym samym ponad 60% osób żyjących poniżej granicy ubóstwa skrajnego, podczas gdy udział ludności wiejskiej wśród ogółu ludności Polski wynosił prawie 40%.

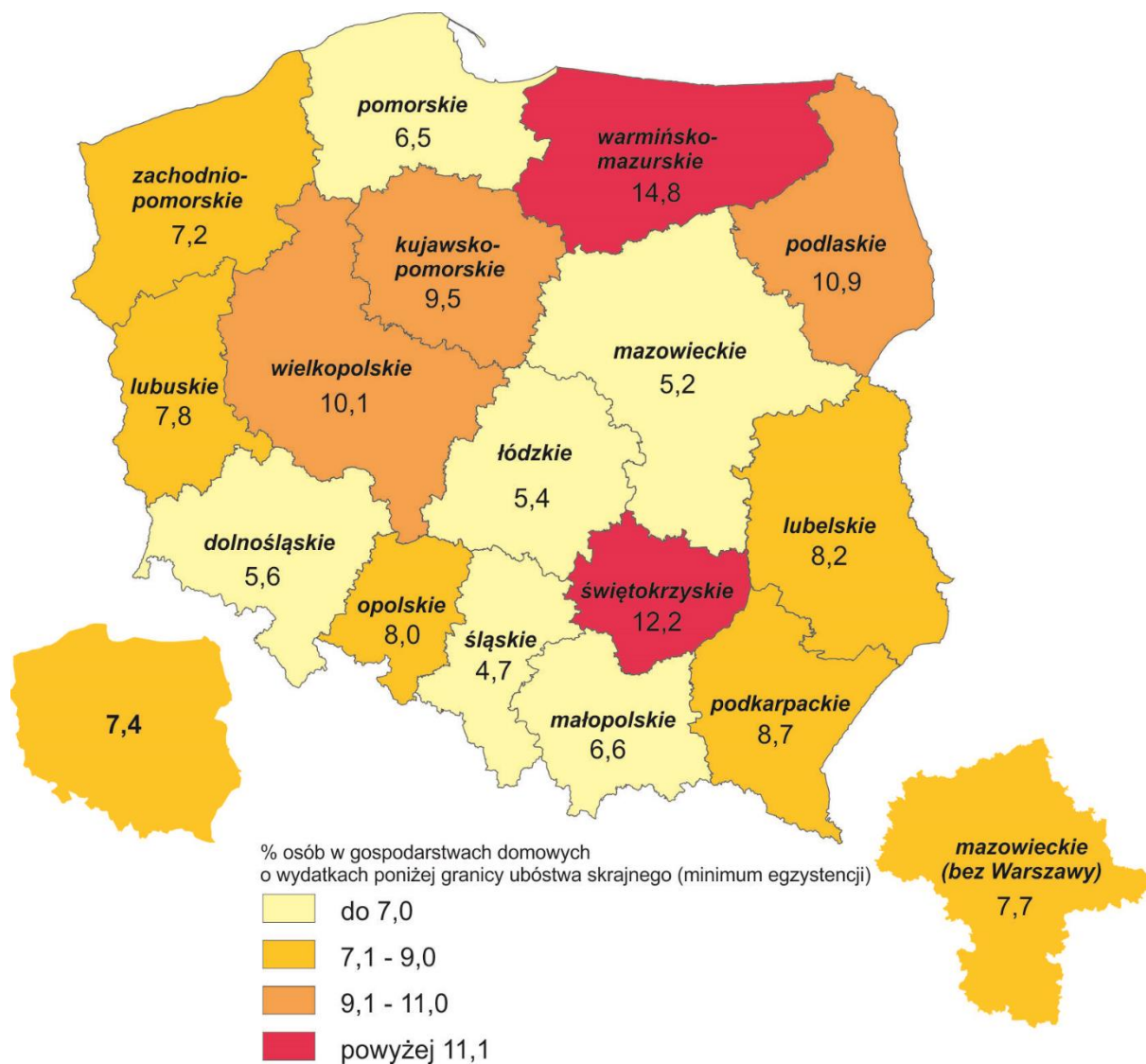
Wyraźne jest zróżnicowanie wojewódzkie zasięgu skrajnego ubóstwa (od ok. 5% do ok. 15% osób ubogich). Najwyższą stopę ubóstwa skrajnego odnotowano w województwach: warmińsko-mazurskim (prawie 15%) oraz świętokrzyskim (ok. 12%). Są to województwa charakteryzujące się wysokimi stopami bezrobocia, dużym udziałem pracujących w sektorze rolnym oraz niskimi wynagrodzeniami w stosunku do przeciętnych w kraju. Należy jednak pamiętać, że zróżnicowania w obrębie samych województw są wyższe niż pomiędzy poszczególnymi województwami.

Analizując dane dotyczące zasięgu ubóstwa dla województwa mazowieckiego, warto zwrócić uwagę na poziom stopy ubóstwa dla województwa z wyłączeniem Warszawy. Otóż o ile wskaźnik zasięgu ubóstwa skrajnego dla województwa mazowieckiego ogółem należy do najniższych w kraju (ok. 5%), o tyle wskaźnik po wyłączeniu stolicy przyjmuje już wartość znacznie wyższą (ok. 8%), przekraczając nieznacznie średnią dla Polski w 2014 r. Rozdźwięk ten wskazuje na duże różnice pomiędzy stolicą, a resztą województwa⁴.

⁴ Podobną prawidłowość można byłoby zapewne odnieść do innych województw z dużymi ośrodkami miejskimi. Ze względu jednak na mniejszą, niż w woj. mazowieckim liczebność próby gospodarstw domowych objętych badaniem budżetów, możliwość uzyskania wiarygodnych wyników dla pozostałych województw, z wyłączeniem największych ośrodków miejskich jest ograniczona.

Mapa 1.

Zasięg ubóstwa skrajnego w 2014 r. według województw w % osób w gospodarstwach domowych

Ubóstwo skrajne w 2014 r., podobnie jak w latach poprzednich związane było głównie z bezrobociem (zwłaszcza przy niskim poziomie wykształcenia głowy gospodarstwa domowego), z wielodzietnością, niepełnosprawnością oraz faktem zamieszkiwania na wsi i w małych ośrodkach miejskich.

Uwagi metodyczne

Stopa ubóstwa jest to odsetek osób w gospodarstwach domowych, w których poziom wydatków (obejmujących również wartość artykułów otrzymanych bezpłatnie oraz wartość spożycia naturalnego⁵) był niższy od przyjętej granicy ubóstwa.

Przyjęte granice ubóstwa ekonomicznego:

- Poziom minimum egzystencji, przyjmowany jako granica ubóstwa skrajnego. Minimum egzystencji obliczane jest przez Instytut Pracy i Spraw Socjalnych (IPISS). Uwzględnia ono jedynie te potrzeby, których zaspokojenie nie może być odłożone w czasie, a konsumpcja niższa od tego poziomu prowadzi do biologicznego wyniszczenia.
- Ustawowa granica ubóstwa (próg interwencji socjalnej), określona jako kwota, która zgodnie z obowiązującą ustawą o pomocy społecznej uprawnia do ubiegania się o przyznanie świadczenia pieniężnego z pomocy społecznej.
- Relatywna granica ubóstwa, określoną jako 50% średnich wydatków ogółu gospodarstw domowych (obliczonych na podstawie wyników badania budżetów gospodarstw domowych).

Opracowanie merytoryczne:
**Departament Badań Społecznych i Warunków
Życia, Wydział Analiz Przekrojowych pod
kierunkiem Anny Bieńkuńskiej**
Tel: 22 608 3521
e-mail: a.bienkunska@stat.gov.pl

Rzeczposzechnianie:
Rzecznik Prasowy Prezesa GUS
Artur Satora
Tel: 22 608 3495, 22 608 3009
e-mail: rzecznik@stat.gov.pl

Aneks tabelaryczny do opracowania sygnałowego, zawierający dane dotyczące zasięgu ubóstwa ekonomicznego w latach 2011 - 2014, dostępny jest na stronie:

<http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/warunki-zycia/ubostwo-opieka-spoeczna/>

⁵ Artykuły pobrane z indywidualnego gospodarstwa rolnego, działki bądź prowadzonej działalności na własny rachunek.